

Pinsevandringa 2011 på Sjøvåg- og Dale-gårdene

■ KIRSTEN HELLERDAL

2. pinsedag, den 13. juni 2011, gikk Søndeled og Risør Historielags 32. vandring i vestre del av Sjøvåg- og Dale-gårdene. En del deltakere begynte dagen med tidlig gudstjeneste i Søndeled kirke. Det var greit turvær, men værmeldinga hadde vært mer pessimistisk. Antall deltakere var likevel omkring 260. Turen gikk i vekslende terreng gjennom beiter, på stier ryddet for anledningen, men mest på gamle stier og veier. Rundløypa som gikk ut fra Sjøvåg og tilbake til utgangspunktet, var 7,2 km lang.

I tunet hos Liv og Erasmus Dietrichson ønsket leder av vandrekomiteen Thorvald A. Garthe velkommen og orienterte om vandreruta og ga praktiske opplysninger. Thorvald hadde også laget program for turen og kart over området som ble delt ut.

I referatet her tar en med mer om husmannsplassene enn om gårdene, da det står mer lett tilgjengelig stoff om gårdene i Søndeled bind III.

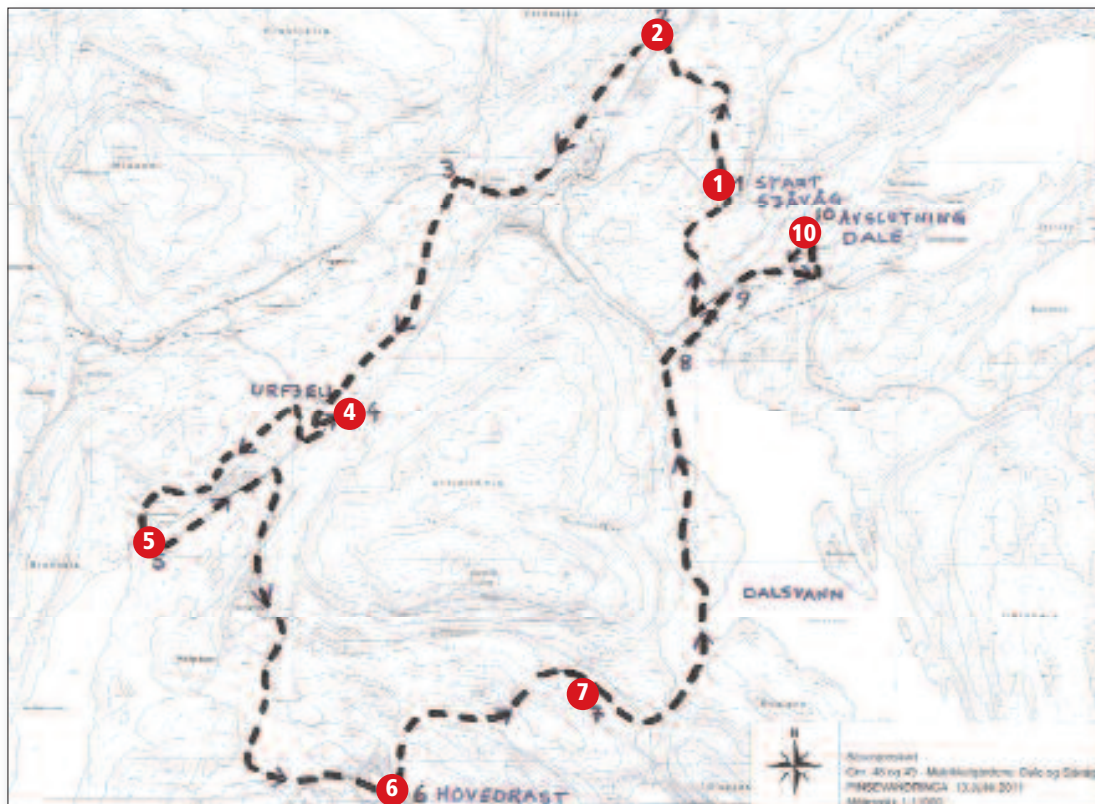
SJÅVÅG Kirsten Hellerdal orienterte kort om gårdens oppdeling, først i to like store gårdsbruk i 1715, disse ble i 1830-åra igjen delt i to, samt at noen parseller ble frasolgt. Nå er det igjen to eiere her, Jon Sjaavaag og Erasmus Dietrichson.

John T. Sjaavaag fortalte om sin farfar, John Johnsen fra Tveit i Hardanger, som i 1875 kom som nyutdannet omgangsskolelærer til Sevik krets. Sannsynligvis innlosjerte han seg her og gifta seg kort tid etter med gårdjenta, Ingeborg Andersdatter. Sammen fikk de 12 barn og en stor etterslekt. Jon Sjaavaag, som nå eier to av Sjøvåg-gårdene, er oldebarn av læreren. John-navnet går igjen, det var i ei tid 7-8 John'er samtidig. Johnsen Sjaavaag, som han etter hvert ble kalt, var lærer i 49 år. Han var klokker i mange år, og dreiv også med bier og frukt.

Erasmus Dietrichson fortalte bl.a. om da hans familie kom til Sjøvåg:
*Far kjøpte eiendommen i 1942 uten at mor og vi barna hadde sett den. Far og mor måtte ut av Oslo da de var for involvert i motstandskampen. Første gangen vi kom og skulle se gården, bodde det folk i alle husene her, 25-30 mennesker, så vi innlosjerte oss på Solli Gjestgiveri på Søndeled. Dagen etter skulle vi oppover. Om natta var det kommet mye snø, kanskje bortimot en halvmeter. Far hadde ski og hadde det travelt, så han løp fra oss, mens mor, Wenche på 6 og jeg på 8 1/2 år, hadde spark og tok oss fram i snøen. Da vi var kommet til Vadstø, spurte vi barna om det ikke var **her**, for vi hadde hørt at vi skulle først **ned** en bakke og så **opp** en bakke. Men nei, mor trodde det var*

skulle først **ned** en bakke og så **opp** en bakke. Men nei, mor trodde det var lenger, det skulle være 5-6 km. Vi trasket og gikk, og sang "It s a long way to Tipperary"! Etter hvert møtte vi brøytemannskapene, så det ble lettere å gå. Da vi kom fram, ble Wenche så begeistret at hun ikke ville være med tilbake til Søndeled om kvelden. Men det måtte hun jo, og vi ble kjørt med hest og sluffe tilbake.

Turløypa var på 7,2 km med start på Sjøvåg. Rød ring ved stedsnavnet markerer stopp der det var orienteringer. Kart produsert av Thorvald A. Garthe 2011.

1 Sjøvåg	4 Urfjelldalen	7 Glupe	9 Dale skole
2 Solheim	5 Søndeledmyra	8 Sjøvågstranda	10 Dale
3 Bråtbua	6 Nedstemyrene		

Erik Johs. Vintermyr: Navnet Sjøvåg er et sammensatt naturnavn. Ordet sjø kan brukes om både innlandsvann og sjø. Høydeforskjellen mellom Dalsvann og fjorden er bare på 3 m, og regner en med en landheving på 20 cm på 100 år, vil Dalsvann på 5-600-tallet vært ei bukt eller en del av fjorden. Navnet kan gjerne være dannet tilbake til omkring år 0, og det vil da bety "Gården som grenser ned mot vågen".

Vandreflokken satte seg så i bevegelse og gikk gjennom fine beitelandskap nordover til Solheim.

Første etappe fra Sjøvåg til Solheim gikk gjennom fint beitelandskap. Foto Anders Mortensen.

SOLHEIM Nils Solheim ble her intervjuet av Kirsten Hellerdal. Solheim har ikke vært noen husmannsplass, men ble i 1919 først leid og seinere kjøpt av hans farfar, Nils Halvorsen. Han hadde kjøpt huset på Jensesmyr, hvor familien til da hadde budd, reiv huset og satte det opp på dette stedet som han kalte Solheim. Her var det fra tidligere en utslått, men han og seinere sønnen Harald, braut opp mer jord. Nå er det til sammen tre bolighus på Solheim, men det gamle huset er revet.

URFJELL Ruta gikk videre gårdsveien ut til fylkesveien og fulgte denne opp kleivene til Bråtebua, der det var ryddet sti fram til det som nå kalles "Gamle Urfjell". Opprinnelig het stedet Urfjelldalen. Det som nå kalles Urfjell, var først et bureisingsbruk i 1930-åra. Nå eies alt av Inger Urfjell Asdal.

Da Sjøvågenga i 1839 ble solgt ut fra Sjøvåg, hørte Urfjelldalen og deler av Sønleledmyra med. Urfjelldalen var da husmannsplass og delvis oppdyrka. I Sjøvågenga og Urfjell er det stort sett folk av samme slekt som har budd siden. John T. Sjaavaags mor, Sofie, var fra Urfjell, og de budde der i hans barndom. Han berettet om hvordan det var å bu i det relativt lille huset sammen med foreldre og bestemor nede i 1. etasje, med leieboerne Karl Nordby og Vrold Johnsen

på loftet. Da var det godt når våren kom og en kunne flytte ut i bryggerhuset! Nå er alle husene borte, bare murene står igjen.

Inger Urfjell Asdal pekte på noen kronglete epletrær i hagen ned for tunet. Disse var sendt fra Amerika som små stiklinger for å bli poda med ekstra gode eplersorter som den gang fantes her. Det var en utvandra slektning som gjerne ville ha trærne sendt over til Amerika for igjen å kjenne smaken av disse gode eplene. Men dette ble det ikke noe av, og til slutt var grunnstammene bare blitt planta. Vandringa gikk videre på rydda sti forbi "Pær Skrikers plass" og videre til Sønedeledmyra.

SØNDELEDMYRA Her fortalte Jorunn Ellefsen om hennes slekt som har budd her i flere generasjoner. Hennes farfar, Nils Olsen fra Ramsåmyra og kone Kristine, datter til Johnsen Sjaavaag, kjøpte i 1912 den lille eiendommen. Sønnen Ivar O. Sjøvåg bygde nye huser i 1973, og nå er det hans yngste sønn, Per Arne Sjøvåg, som har stedet.

Men det har budd folk på Sønedeledmyra lenge før det. Elling Halvorsen kom hit omkring 1825, og etter han budde sønnen Halvor Ellingsen og deretter hans sønn Ellef her. Det gjorde han fram til like før århundreskiftet, da Halvor Halvorsen fra Bamble kjøpte plassen og budde her noen år med kone og fosterbarn, men solgte så til Nils Olsen.

Kirsten Hellerdal fortalte at det var en husmannsplass til på Sønedeledmyra, som skal ha ligget i østre enden av myra. Sannsynligvis ble holdsteina fjerna ved anlegg av en skogsbilvei for noen år tilbake. Her budde Torjus Nilsen som hadde vært med i Napoleonskrigen, har Sofie T. Sjaavaag fortalt. En vet at han i 1846 fikk husmannsseddel på plassen. Navnet Sønedeledmyra henviser til at her grenser Sjøvåg til Sønedeled-gårdene.

"Pær Skrikers plass" ligger på en åkerholme nær husene i Urfjell. I følge folketellinga i 1875 het mannen Petter Knudsen, var født i Risør og budde her med kone og sønn. Det er oppgitt at han hadde ku og fire sauer, sådde korn og satte poteter på plassen. Nå er det bare holdstein tilbake.

Turen gikk videre over øvre Bjordammen i skogsterreng fram til de øvre Nedstemyrene hvor det var hovedrast.

NEDSTEMYRENE På noen fjellradder ved myrene var hovedrasten. Arrangementskomiteen hadde sørget for at det var kjørt og båret nydelige søsterkaker hit, så alle fikk smake. Det var også loddsalg med mange gevinster. Terkild Hope ble hedret som den som kanskje har gått flest pinsevandringer, han trudde det var 30 eller 31.

Turens eldste deltaker, Toralv Hjellen på 88 år, balanserer lett over bekken. Foto Eli Ommundsen.

Det vanket også premier til eldste deltaker, Toralv Hjellen på 88 år, og til de yngste, Oliver Sjaavaag på åtte veker og Hanne Sjaavaag på sju veker.

Kirsten Hellerdal fortalte litt om husmannsplassen Nedstemyra under Dale, som lå noen hundre meter lengre sør for hovedrasten. Plassen hadde jorder som lå i hellinga ned mot Dalsvann. En ser av folketellinga i 1865 og 1875 at Alv Andersen budde her med stor familie.

Seinere budde Lars Pedersen her med familie fram til han i 1930-åra kjøpte Gunnersdal. Vrold Johnsen budde her ei stund med sønnen sin, men de siste som budde her var Karen og Harald Solheim, ei tid budde også hans bror Nils og kona Agnes på loftet.

Bjelkemyr ligger litt lengre sørvest. I 1814 budde Tor Arnesen og Anniken Nilsdatter her, og seinere sønnen Arne Torsen. I 1875 budde Syvert Knudsen Hallen her med kone Ingeborg Kristensdatter fra

Bronåsen. I 1892 overtok Nils Kristiansen Kilen og kone Johanne fra Jensesmyr. Sønnen Olav Bjelkemyr frikjøpte plassen i 1939. Nå har nevøen Nils Kjell Bjelkemyr stedet som fritidseiendom.

Turen gikk nå sørøstover til Glupe i reint skogsterrang. Gårdgrensa mellom Sjøvåg og Dale går ved Nedstemyrene.

GLUPE Kirsten Hellerdal: *Dette er en av de få gårdene i Sønedeled som arkivar Torbjørn Låg mente ut fra kildene var egen gård i middelalderen, navnegård, som det kalles. I 1668 heter det i manntallet "en røddeplass" hvor Helge Tømmermann og Torjus Halvorsen med familie bur. På den tida og i all tid seinere har Glupe ligget under Dale. Vi vet lite om hvem som budde her på 1700-tallet, eller om det budde noen her. Nils Pedersen Dale – "Doktor Dale" – skal ha budd på Glupe, og det må i så fall ha vært i 1830-40-åra. I 1865 bur Tor Monsen her med familie, seinere svigersønnen Gunnar Pedersen fra østre Røysland. På tidlig 1900-tall er det Tellef Olsen fra Seljord – "Tellef Fjellmann"*

– som bur her, han hadde kone fra Øy fjell. De siste som budde her var Agnes og Nils Solheim, det var under siste krig. Nå ser en murene til huset, en murt brønn og holdsteina til uthuset. Her er mange, lange steingjerder og mange rydningsrøyser i tillegg til at en ser klare dyrkningsspor over et stort område.

Olav Dahle, som er grunneier, supplerte. Det er sannsynlig at det bare var øvre Glupe som har vært buplass. Nedre Glupe var, så vidt han vet, i alle år dyrka mark som ble brukt som en del av gården.

Fra øvre Glupe gikk en ned bakkene til Dalsvann og fulgte traktorveien til Sjøvågstranda. En gikk så til Dale, gjennom tunet på Oddvar Dales gård fram til tunet hos Olav Dahle.

Brønnen i øvre Glupe er ett av de få sporene som er igjen på plassen. Foto Dagfinn M. Pedersen

DALE Her fortalte Olav Dahle at hans gård hadde vært i slektas eie siden 1610. I 1716 ble Dale delt mellom to brødre, Ole og Jon Nilsen. Den vestre gården, Oles, eies nå av Oddvar Dale. Omkring 1850 ble innhusene på gårdene endret. På den østre gården ble tunet flyttet nordøstover og det ble bygget nye uthus.

Den vestre gården var i en kort periode (1861-83) igjen delt mellom to brødre, da ytre Dale var en egen eiendom.

Olav Dahle refererte også fra interessante gårdsregnskap som han hadde etter sin bestefar Peder Nilsen Dahle.

Erik Johs. Vintermyr sa at gårdsnavnet Dale hørte til den eldste gruppa stedsnavn, de usammensatte naturnavna. Dale er en dativ-form.

John T. Sjaavaag åpnet deretter Dale skole og fortalte om skolen og sin egen skoletid her. Og mange benket seg for en liten ekstratime på heimveien.

For å komme raskt tilbake til bilene på Sjøvåg gikk en den gamle ferdselsveien som tok av i lia like ovenfor Dale skole. Der gikk i sin tid veien til Sjøvåg bratt opp og kom fram ved Rolf Dietrichsons gamle huser, mens Daleveien fortsatte skrått ned lia mot Dale. Nå er det bare enkelte steder en kan se spor etter denne gamle veien. Dette var en del av den felles bygdeveien til Sønedeled for gårdene Sjøvåg og Dale fram til nåværende vei ble bygd i 1912.

Årets vandrekommité besto av Thorvald A. Garthe, Tore Fidje, Eli Ommundsen, Ingvar Stenersen, Dagfinn Pedersen, Erik Johs. Vintermyr, Yngvar Øigarden, Inger Urfjell Asdal, Olav Dahle, Erasmus Dietrichson, John T. Sjaavaag og Kirsten Hellerdal.

Terkild Hope er den som nok har gått flest pinsevandringer, og fikk en påskjønnelse av Historielaget for dette. Bildet er fra siste stopp i tunet på Dale. Foto Anders Mortensen